

האם צריכים להאמין לכל דברי המדרש?

האם כל דברי המדרש אמת?

האם הם קבלה?

מקור וסמכות - האם צריכים להאמין לכל דברי המדרש?

"מבוא התלמוד" (ר' שמואל הנגיד)

"והגדה היא כל פירוש שיבוא בתלמוד על שום ענין שלא יהיה מצוה, זו היא הגדה, ואין לך לתלמוד ממנה אלא מה שיעלה על הדעת. ויש לך לדעת שכל מה שקיימו חז"ל הלכה בענין מצוה שהיא מפי משה רבינו ע"ה שקבל מפי הגבורה, אין לך להוסיף עליו ולא לגרוע ממנו, אבל מה שפירשו בפסוקים, כל אחד כפי שנזדמן לו, ומה שראה בדעתו, ולפי מה שיעלה על הדעת מן הפירושים האלו לומדים אותם, והשאר אין סומכים עליהם"

רב האי גאון (אוצר הגאונים, חגיגה, סי' ס"ז)

'הו יודעים כי דברי אגדה לאו כשמועה הם אלא כל אחד דורש מה שעלה על לבו, כגון אפשר ויש לומר, לא דבר חתוך, לפיכך אין סומכים עליהם'.
'המדרשות הללו לא דבר שמועה הם ולא דבר הלכה, אלא אפשר בעולם קאמר וכו'..."

רב שרירא גאון (אוצר הגאונים, חגיגה, סי' ס"ח)

'הני מילי דנפקי מפסוקי, ומקרי מדרש ואגדה, אומדנא ניהו... לכן אין סומכין על אגדה ואמרו אין למדין מן האגדות... והנכון מהם מה שמתחזק מן השכל ומן המקרא נקבל מהם, ואין סוף ותכלה לאגדות"

רמב"ן, ספר הויכוח (סע' ל"ט, הוצאת מוסד הרב קוק, עמ' שח)

"פראי פול שאלני אם כבר בא המשיח שדברו בו הנביאים, ואמרתי שלא בא. והביא ספר אגדה שאמר בו כי ביום שחרב בית המקדש בו ביום נולד. ואמרתי אני שאיני מאמין בזה, אלא הוא ראייה לדברי. ועתה אני אפרש לכם למה אמרתי שאיני מאמין בזה. (דעו כי) אנחנו יש לנו שלשה מינין של ספרים, האחד הוא הבב"ליה, וכלנו מאמינים בו אמונה שלמה. והשני הוא נקרא תלמוד, והוא פירוש למצות התורה, כי בתורה יש תרי"ג מצות ואין בה אחת שלא נתפרשה בתלמוד, ואנחנו מאמינים בו בפירוש המצות. עוד יש לנו ספר שלישי הנקרא מדרש, רוצה לומר שרמ"ונש. כמו שאם יעמוד ההגמון ויעשה שרמון אחד, ואחד מן השומעין היה טוב בעיניו וכתבו. וזה הספר מי שיאמין בו טוב, ומי שלא יאמין בו לא יזיק"

שביל הזהב, ר' מרדכי עליאסבערג (מובא שם בהערה ד"ה שאדם מגיד)

"ברור הדבר שאלו הדברים שאמרו הרמב"ן בפיו - בטלן בלבנו, ודעת אחרת היתה עמדו בזה לפרשם או על פי פירושי האברבנאל או בדרכים אחרים... גם זה ברור שאלו הדברים נתנו מקום לקלי הדעת לבלי להאמין לכל דברי ההגדה

והמדרשים...וגם הרמב"ן ודאי ראה זה בחכמתו, ובכל זה לא חש לכל זה כלל, בראותו את עצמו נלחץ למען הצלת כל הדת, לעקור במקצת ולבטלם למען קיום כל הגוף."

ר' שמשון רפאל הירש (אגרת אל ר' פינחס משה אליהו ווכסלר)

"ומ"מ גדר גדול גדרו חז"ל וחומה נשגבה ובצורה הקימו בין דברי השמועה וההלכה, וכלל גדול מסרו לידינו: אין למדין הלכה מן דברי האגדה ואין משיבין מהם ועליהם. וכן בדין לענ"ד, דהא מלבד שכל דברי האגדה אינם מיוסדים על קבלה מסיני שעליה נכרת ברית הנעשה והנשמע, אלא רק סברת החכם המגיד הם באומד דעתו, ואף שודאי מי שיש לו מוח בקדקדו ולב אדם להבין ולהשכיל בלב שמח ונפש חפצה יכוף ראשו לדעת כל חכם וחכם מחז"ל, אף שאינו מבאר הקבלה אלא מרוח בינתו הוציא מלין, אשר כל אחד ואחד מהם גדול ונשגב מכולנו יחדיו אשר כחגבים נדמינו בעינינו נגדם, מ"מ אינו מכלל חיוב הישראלי וגם לא כמין וכופר יחשב מי שסברתו נוטה מסברת אחד מחכמינו ז"ל בענין מה השייך להאגדה, בפרט שגם בהרבה מקומות דעתם שונה זו מזו ולא נאמר כלל הלכה כדברי פלוני באגדה כמו במשעתתא..."

"נלע"ד שאין להתחכם ולהתחסד יותר מגדולי קדמונינו ונלך בעקבותם אשר כל הפורש מהם כאלו פורש מן החיים, ר"ל הגאונים רב שרירא ורב האי גאון ור' נסים גאון ובעקבותם רבינו חננאל הקדמון (שט"מ ב"מ נט:) ואחריהם הריטב"א (ב"ב עג)...אשר כולם למדו דעת את העם ומסרו כלל זה בידם, שדברי האגדה רק סברא ואומדנא הם ואין ללמוד מהם אלא מה שמסכים עם הסברא, או כמו שרשם ר' שמואל הנגיד כלל זה במבוא התלמוד..."

חזון אי"ש (אגרות, ח"א אגרת טו)

משרשי האמונה שכל הנאמר בגמ' בין במשנה ובין בגמ' בין בהלכה ובין באגדה, הם הם הדברים שנתגלו לנו על ידי כח נבואי שהוא כח נשיקה של השכל הנאצל, עם השכל המורכב בגוף, בזמן שהנבואה היתה חזון נמצא, רוח הקודש הוא שפע מהשכל הנאצל על השכל המורכב..."

ונרתעים אנחנו לשמוע הטלת ספק בדברי חז"ל בין בהלכה ובין באגדה, כשמועה של גידוף ר"ל, והנוטה מזה הוא לפי קבלתנו ככופר בדברי חז"ל, ושחיטתו נבילה, ופסול לעדות, ועוד..."

ר' צבי הירש חיות ("מבוא האגדות", בהקדמה לעין יעקב)

"...ואין ספק אצלנו שכל דבריהם ביסודות האמונה ובעקרי התורה כולם מקובלים היו אצלם מסיני בעל פה. רק לפעמים דרשו חז"ל באלו היסודות דרך המדות הנדרשות, כדרכם בכל עת להסמיק כל הענינים למקרא למען ישתמר אצלם היטב בכח הזוכר..."

ג) מדרשי חז"ל אינם פשוטו של מקרא

ר' יוסף קרא (שמ"א א:ז)

"דע לך כשנכתבה הנבואה - שלימה נכתבה, עם פתרונה... ואין צריך להביא ראיה ממקום אחר ולא מדרש, כי תורה תמימה ניתנה תמימה נכתבה ולא תחסר כל בה, ומדרש חכמינו כדי להגדיל תורה ולהאדירה... אין דרך נביא בכל כ"ד ספרים שיסתום את דבריו כדי שיצטרך ללמוד אותם מדברי אגדה..."

מורה נבוכים (חלק ג' פמ"ג)

ונחלקו בני אדם בדרשות - שני חלקים, חלק נדמה לו שהם אמרום על דרך באור ענין אותו הפסוק, וחלק זלזל בהן ועשאן ללעג כי הדבר פשוט וברור שלא זה הוא ענין הכתוב. ואותו החלק נאבק ונתוכח על אימות הדרשות לפי דמיונו וההגנה עליהן, ודמה שכך הוא ענין הכתוב, ושמשפט הדרשות כמשפט הדינים המקובלים. ולא הבינו שתי הכתות שהם על דרך המליצות הפיוטיות...

רשב"א (עין יעקב ברכות לב)

"יש משתבשים וחושבים שהם ז'ל מפרשים הכתובים בהגדותיהם כיוצא בזה על צד האמת, כמו שפירשוהו בהגדות... ובזה ישתבשו רבים. ונחלקו לב' כתות. כת מהם, מצד נטותן לדברי רז"ל וסומכין על מה שאמרוהו, חושבים כי כן פירוש המקראות באמת אחר שבא בדבריהם ז'ל כך. וכת מהם משתבשים יותר ונוטים אל צד הכפירה, שחושבים כי כן היתה דעתם בפירוש המקראות ההם, וחוזרים וגוזרים שזה שבוש מהם. ולזה יצאו לשבוש גדול ממנו, ותולים השבוש בכל מה שאמרוהו, גם בפירושי התורה ובמצות. ואלו סכלים באמת, ונגד פניהם נבונים... ובודאי אין כוונתם להוציא פסוקים מידי פשוטן, אלא כל זה מחכמתם, לקבוע דברים הצריכים ונכבדי הענין גדולי התועלת בלשונות לא תשכח זכירתם".